

כי גרים ותושבים אתם עמדי

והארץ לא תמכר לצמתת פי לי הארץ פי גרים ותושבים אתם עמדי: (ויקרא כה כג).¹

גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני: (בראשית כג ד).²

פי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו ככל הארץ ואין מקוה: (דברי הימים א כט טו).³

רש"י ויקרא כה כג-כד

"והארץ לא תימכר" - ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל, שלא יהא הלוקח כובשה. "לצמיתות" - לפסיקה,

למכירה פסוקה עולמית. "כי לי הארץ" - אל תרע עינך בה שאינה שלך.⁴

"ובכל ארץ אחוזתכם" - לרבות בתים ועבד עברי. ודבר זה מפורש בקידושין בפרק ראשון (דף כא א).⁵ ולפי

פשוטו סמוך לפרשה שלאחריו, שהמוכר אחוזתו רשאי לגאלה לאחר שתי שנים או הוא או קרובו, ואין הלוקח

יכול לעכב.⁶

רמב"ן על הפסוק שלנו

והארץ לא תימכר לצמיתות - ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל, שלא יהא לוקח כובשה, לשון רש"י. ואם

כן למה יזהיר במכירה, והראוי "לא תקנה לצמיתות!"⁷ ואולי יאמר, לא תימכר לכם לצמיתות, וכן לא ימכרו

ממקרת עבד (להלן פסוק מב), אזהרה בלוקח שיוציאנו ביובל כפי פשוטו. ויתכן שיהיה "לא תמכר לצמיתות"

לאו במוכר, שלא ימכרנה לחלוטין לומר הריני מוכרה לך לעולמים גם אחרי היובל. ואף על פי שהיובל מפקיעה,

הזהיר הכתוב למוכר או לשניהם, שלא יעשו ממכרם לצמיתות. ואם אמרו כן, יעברו בלאו הזה, ולא יועיל להם

כי תחזור ביובל. וכך פירשו הרב רבי משה (הלכות שמיטה ויובל פי"א ה"א).⁸

¹ פסוק זה דן בדין חזרת שדות לבעליהם המקוריים ביובל. הלשון "כי גרים ותושבים אתם עמדי" מושכת לכיוון דרשת אגדה ומוסר, אבל נבחן קודם בקצרה את הצד ההלכתי הקשור למסגרת הרחבה של יובל בו משתחררים בני אדם ומקרקעין. ראה רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק י: "מ"ה עד יום הכיפורים לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהן, ולא השדות חוזרות לבעליהן. אלא עבדים אוכלין ושוחים ועטרותיהם בראשיהם, כיון שהגיע יום הכיפורים תקעו בית דין בשופר נפטרו עבדים לבתיהן וחזרו שדות לבעליהן". ומספרי הנביאים והכתובים אנחנו יודעים שתיאור שחרור אידיאלי זה, לא התקיים תמיד, בלשון המעטה. ראה תוכחתו של ירמיהו בפרק לד על שחרור העבדים המעושה שעשו בימי צדקיהו.

² פעמים רבות מוזכר הביטוי "גר ותושב" בתורה, ראה גם הפסוק בפרשתנו: "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה לה), עליו דנו כבר בדברינו [מצוות צדקה](#) בפרשה זו בשנה האחרת. ואנו רוצים להתעכב רק על חלק מאזכורי "גר ותושב", אותם הקשורים לקיומנו על-תנאי כבני אדם וכיהודים על האדמה בכלל ועל אדמתנו בפרט. "גר ותושב" הראשון הוא אברהם כאשר בא לבקש חלקת קבר לקבור את שרה. וכבר הרחבנו בנושא זה בדברינו [גר ותושב אנכי עמכם](#) בפרשת חיי שרה ולא נחזור אלא בקצרה ובתמצית על הדברים כאן.

³ השני, שגם אותו כבר הזכרנו בדברינו הנ"ל הוא זה של דוד שהוסיף ואמר גם בתהלים לט יג: "שמעה תפילתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי". אברהם אבי האומה מצד אחד ודוד ראש למלכות מצד שני, מכריזים על עצמם גרים ותושבים - בארץ המובטחת ובמציאות האנושית בכלל. דוד כלפי שמיא ואברהם כלפי בני חת! ובין שניהם, עומד הפסוק שלנו הדורש מהעם שבא להתנחל בארץ לשמור על נחלת האבות ולא למכור קרקע לצמיתות (חולטנית כלשון הירושלמי והספרא להלן).

⁴ קטע זה לקוח ממדרש ספרא שנראה להלן.

⁵ זמניות המכירה באה לידי ביטוי לא רק בכך שביובל חוזרת השדה לבעליה, אלא גם בכך שלאחר שתי שנים, יכול קרוב משפחה (גואל) לגאול את השדה, היינו, לכפות על הקונה לקבל חזרה את (יתרת) כספו ולהחזיר את הקרקע לבעליה המקוריים עוד לפני היובל. ודין זה נוהג גם בבתי ערי פרוזות (חצרים) שהם נחשבים כשדה (פסוק לא), אך לא בבתים של ערי קבע (ערים מוקפות חומה). וכמוכן בעבד עברי. וכן במוכר שדה להקדש שניתן לגאול מגזבר המקדש. הקטע בגמרא קידושין שרש"י מתכוון לו הוא כנראה הקטע הבא: "בכל גאולה תתנו - לרבות בתים ועבד עברי; מאי לאו בתי ערי חומה! לא, בתי חצרים".

⁶ למרות שבין פסוק כד וכה יש הפסקה (מרווח של פרשה סתומה), אומר רש"י שהם עניין אחד ופסוק כד שייך יותר קדימה לדיני הגאולה ופחות אחרונה, לפסוק כג לדין איסור מכירה לצמיתות. הלוקח, הקונה, לא יכול לעכב את השדה ברשותו לא רק בהגיע היובל, אלא בכל מועד בו יבוא המוכר, או מי מבני משפחתו הקרובים ויבקש לקנות את הקרקע חזרה. זוהי הגאולה וזהו המימוש של אי מכירה לצמיתות - הגאולה. נראה שבכך רש"י עונה מראש להשגות רמב"ן שנראה מיד בהמשך.

⁷ לפי פירוש רש"י, אומר רמב"ן, האיסור צריך להיות על הקונה, על הלוקח, לא על המוכר. הוא זה שלוקח או מתנהג אחרי הלוקחה ככובש, כאילו הקרקע שייכת לו עולמית. ולכן היה ראוי לכתוב בתורה לא תקנה לצמיתות במקום לא תימכר לצמיתות.

⁸ באופן דומה מקשה רמב"ן גם על הרמב"ם בהשגותיו לספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רכז: "כתב הרב והמצוה מאתים ועשרים ושבע שנמנענו מלמכור נחלתנו בארץ כנען מכירה גמורה והוא אמרו יתעלה: והארץ לא תמכר לצמיתות. ולא נתבאר לי עניין המניעה הזאת. שאין אדם חייב להזכיר בשעת ממכרו ולומר עד היובל אני מוכר. אבל כל הממכרים נעשים בסתם: שדי מכורה לך ביתי קנויה לך, והיובל מחזיר המכר לבעלי בין בסתם בין במפרש, לעולם, כמו שאמרו (ב"מ קט א) יובל אפקעתא דמלכא הוא. וראיתי לרבינו שלמה בפירוש התורה שאמר שזה ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל שלא יהיה הלוקח כובשה. ואין משמעות זה באזהרה הזו. לפי שהיא על המוכר לא על הלוקח. ואולי נפרש בו והארץ לא תהיה נמכרת לך לצמיתות שתחזיק בה לעולם.

ספר החינוך מצוה שלט

שלא נמכור שדה בארץ ישראל לצמיתות, שנאמר [ויקרא כה, כג] והארץ לא תמכר לצמיתות. כלומר שלא יתנו ביניהן מוכר ולוקח לעשות ממכרם לצמיתות. ואף על פי שהיובל מפקיעה בעל כרחם, שאי אפשר להם להתנות על זה לפי שהוא כנגד מצות התורה, אף על פי כן אם עשו כן עברו על הלאו הזה, זהו דעת הרמב"ם זכרונו לברכה.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [ב"מ ע"ט ע"א] שהמוכר שדהו לששים שנה או יותר, כל זמן שיזכור לו סכום שנים, אינו חוזר ביובל. שאין חוזר ביובל אלא דבר הנמכר סתם או הנמכר לצמיתות ... שהתורה אמרה: והארץ לא תמכר לצמיתות, אבל כל זמן שמזכירין ביניהם סכום שנים אין זה צמיתות.⁹

פירוש אברבנאל על הפסוק שלנו

"והארץ לא תימכר לצמיתות כי לי הארץ". והנה השכל יגזור זה, רוצה לומר שהארץ לא תימכר לצמיתות מבלי חזרת הנחלות לבעליהן ביובל, כיון שלי הארץ ואינה שלכם. ואיך ימכור אדם בית או שדה של אחר? וזהו כי גרים ותושבים אתם עמדי, כלומר: הרי אתם כאורחים בביתי ובארצי ואיך תמכרו אותה.¹⁰

מדרש אגדה (בובר) שמות פרשת משפטים פרק כג סימן יט

ראשית בכורי אדמתך – למה? כדי שיהנו הכהנים. עוד, שתדע כי לה' הארץ ומלואה, ולא יגבה לבך שתאמר זה שלי וזה שלי, אין אתה בה כי אם כגר וכאורח נטה ללון.¹¹

ספרא בהר פרשה ג

"והארץ לא תמכר לצמיתות" - לחולטנית, "כי לי הארץ" - אל תרע עינך בה, כי גרים ותושבים אתם - אל תעשו עצמכם עיקר.¹² וכן הוא אומר: כי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו, וכן דוד אומר: כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי.¹³ "אתם עמדי" - דיו לעבד שיהיה כרבו - כשתבוא שלי הרי היא שלכם.¹⁴

ואיפשר עוד שנאמר שהיא מניעה שלא יאמרו בפירוש הריני מוכרה לך לעולם אפילו לאחר היובל ואף על פי שאין זה מועיל דקי"ל כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עבד לא מהני". נראה שבסופו של עניין, כולם מסכימים שהאחריות היא הן על המוכר והן על הקונה, לא לבצע מכירה מוחלטת ("מכירה פסוקה" בלשון רש"י) ובוודאי לא להתנגד לגאולתה או להחזרתה ביובל. לזכור תמיד למי באמת שייכת הארץ. כולנו בחכירה מריבון הארץ האמיתי, כמאמר פירוש כלי יקר: "הקב"ה נתן לך הארץ בתורת אריסות או בתורת שאלה ואיך תמכור דבר שאינו שלך?". ומבחינה לשונית כתוב בלשון סביל: "לא תימכר", לא "לא תמכור" - האחריות היא על שניהם.

⁹ לסיכום הצד ההלכתי ולפני שנעבור מהלכה לאגדה, הבאנו את דברי בעל ספר החינוך המבוססים על הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל פרק יא ומסכמים את הנושא. ועניין זה של מכירה למספר שנים קצוב יותר מחמישים צריך הסבר. לכאורה העניין פשוט שהרי קבעו לשישים שנה והשדה תחזור לבעליה במועד כלשהו. לא ביובל, אבל תחזור. אך מה אם נקבו במספר כמו 500 שנה, אלף שנה ויותר? ברוב המקורות שבדקנו כולם מצטטים את "60 שנה" שזה לשון הגמרא בבא מציעא ע"א. אבל באנציקלופדיה תלמודית כרך כב בערך יובל מצאנו תשובה: "אין חוזר ביובל אלא דבר הנמכר סתם או הנמכר לצמיתות אבל המוכר את שדהו לששים שנה - או יותר, ובלבד שיזכיר מספר שנים, ואפילו מוכר לאלפיים שנה, שיש בזמן הזה הרבה יובלות - אינה יוצאה ביובל". האין כאן הערמה על דין התורה? נשמח לבעלי אורייני שיאירו עינינו וירוו צימאוננו בעניין זה. ועד כאן בצד ההלכתי.

¹⁰ וספורנו בפירוש לשמות כג יז, מחבר את הפסוק שלנו למצוות עלייה לרגל בה אדם עוזב את ביתו ונחלתו ועולה לירושלים: "שלוש פעמים בשנה יראה - להודות על החירות, ועל האביב ועל הקציר ועל האסיף, כי ממנו הכל ... בהראותם לפניו הם כעבד המקביל פני רבו, והוא גם כן אדון הקרקע, כאומרו: כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי (ויקרא כה, כג), ושלוה ראוי להודות לפניו על האביב הקציר והאסיף ביובל הארץ". (ראה שיר השירים רבה פרשה ז על שני האחים מאשקלון שעלו לרגל ומלאכים שמרו על רכושם). אך בפרשתנו מעמיד ספורנו את "כי לי הארץ" מול "והארץ נתן לבני אדם" והפיתרון הוא, הפרדה בין ארץ ישראל לשאר העולם: "כי לי הארץ - הגליל הוא ארץ ה'. כי גרים ותושבים אתם עמדי - באותו הגליל שאינו בכלל והארץ נתן לבני האדם (תהלים קטו טז)".

¹¹ הנה כי כן המוטיב של היות האדם אורח נטה ללון בעולם ואין הוא יכול להתנהג כבעל הבית, מצוי כבר במדרש. ואנו נזכרים בפוסטר של הצייר Hundertwasser של תמונת טבע עם הכיתוב: You are a guest of Nature – behave!

¹² לשון זו נראה גם בתנחומא להלן: "הצדיקים, הקב"ה עשה אותן עיקר, והן עושין עצמן טפלין".
¹³ המשותף בין דברי דוד ובין חזרת האדמות לבעליהן המקוריים בשנת היובל, ולהלן נראה גם איך אברהם מצטרף לעניין, הוא שלא לעשות מעצמו עיקר ולזכור תמיד "כי לי כל הארץ". זהו אולי המוטיב העיקרי שלא להתנהג כבעלי הבית של העולם, גם לא של רכוש שלכאורה שייך לנו. לזכור שכל דיני מכר וממכר, לפחות במקרקעין הם זמניים ולא מוחלטים - "כי לי כל הארץ". ברוח זו פותר רמב"ן לעיל את הקושיה שלו גם להלכה, מדוע האיסור נאמר בלשון מכירה ולא בלשון קנייה. התשובה היא שהאיסור הוא על שניהם - על עצם העסקה, אלא שנקטה התורה בלשון של מכירה.

¹⁴ ראה ציטוט מדרש זה בילקוט שמעוני תורה פרשת בהר רמז תרסא, בו אולי הנוסח בהיר יותר: "והארץ לא תימכר לצמיתות לחלוטין, כי לי הארץ, אל תרע עיניך בה. כי גרים ותושבים אתם עמדי - אל תעשו עצמכם עיקר, וכן דוד אומר: כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי. ואומר: כי גרים אנחנו [לפניך] ותושבים ככל אבותינו. אתם עמדי - דיו לעבד שיהא שוה כרבו, כשתהיו שלי הרי היא שלכם". רק לעתיד לבוא "כשתבוא שלי" או "כשתהיו שלי", גם הארץ תהיה לכם לנחלה סופית ולצמיתות. וכלשון פירוש כלי יקר בפרשה: "מדסמך אתם עמדי אל תושבים, שמע מינה שדוקא לעולם הבא כי אז אתם עמדי. שם אתם תושבים, אבל בעולם

משך חכמה ויקרא על הפסוק שלנו

ובזה יתבאר התורת כהנים (פרק ד, ח) על סיום הפסוק "כי גרים ותושבים אתם עמדי" - דיו לעבד שיהיה כרבו. שתמוה, דנראה דדריש שגם הרב הוא גר, והמקרא צווח "כי לי הארץ"! ... דהתורה חששה במקדיש שדהו שלא יעלה עליו אחד על הדמים או הגזבר בעצמו ... וזה שהמקדיש גואל בעל כורחו דגזבר, ולא יוכל הגזבר להשהות השדה ולפדות הפירות. וזה שאמר "כי גרים אתם עמדי" - שגם לגבוה לא ניתן רשות לכבוש הקרקע ושלא לגאול אם ירצה המקדיש. וזה "אתם עמדי" - שכמו שרשות גבוה בזה בחינת גר, כן אתם. וזה "דיו לעבד שיהא כרבו", שהלוקח שדה אחוזתו לא יהא כוחו עדיף מדין הקדש, אם הקדיש שדה אחוזה.¹⁵

מדרש אגדה (בבור) ויקרא פרק כה פסוק יח

"ועשיתם את חוקתי וגו'. והארץ לא תמכר לצמיתות"¹⁶ - אמר הקב"ה: כשם שמכרתי את עמי, והחזרתים עוד וקרבתיים, שנאמר: "שובו בנים שובבים" (ירמיהו ד יד), וכן כתיב: "חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו" (ישעיה נב ג), כך, לא תמכרו הארץ לחלוטין, שנאמר: "והארץ לא תימכר לצמיתות" (פסוק כג) - למה? "כי לי הארץ - כי גרים ותושבים אתם עמדי" (שם). כי כאשר הלכתם וגליתם בארבע מלכויות הייתי גר עמכם, ועל כן: הארץ לא תמכר לצמיתות, כי חביבה עלי ארץ ישראל שקידשתי אותה מכל שאר ארצות שבעולם. תדע לך כי כשהיתה ארץ ישראל מתחלקה לשבטים, לא היתה עוברת משבט לשבט [אלא נחלקת כל שבט בפני עצמו], ראה כמה דינים דנו בנות צלפחד שלא תעבור הנחלה משבט לשבט, והודה הקב"ה לדבריהם, שנאמר: "כן בנות צלפחד דוברות" (במדבר כז ז), "ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר" (שם לו ט).¹⁷ לפיכך, אם לא נמצא לו גואל - יפה. ואם לאו, משלקחה עשה לפניו עד היובל ומוציאה ביובל, שנאמר: "ויצא מעמך הוא ובניו עמו" (פסוק מא).¹⁸ אמר הקב"ה לישראל: כך אם אוציא אתכם ואת ארצכם מעבדות לחירות משתקרב הגאולה, שנאמר: "יום נקם בלבי ושנת גאולי באה" (ישעיה סג ד).¹⁹

מדרש תנחומא (בבור) פרשת בהר סימן ב

א"ל הקב"ה: משה ראה היאך נמכרין לגוים, בשביל שחללו את השביעית. אמר לפניו: רבש"ע, לא כך אמרת: "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך"? קיים מה שאמרת ... "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך" - כשתמוט ידם לפני

הזה אתם גרים". ועדיין השימוש כאן בביטוי: "דיו לעבד שיהיה כרבו" וה"לצמיתות" של העתיד צריכים הסבר. ראה רמב"ן שבפירושו לפסוק שלנו מנסה לפתור זאת "על דרך האמת" (דרך הסוד בלשונו) וכן ראיתי בפירושו רבינו בחיי הסבר הקשור לשנת השביעית "שאינה פועלת בארץ וכאילו אינה שלי" וגם זה נראה לי על דרך הסוד והקבלה ולא הבינונו עניין זה עד תום. והמאיר עיינו יבורך.¹⁵ גם "גבוה", גם נכסי ההקדש ובית המקדש, אינם יכולים לנכס לעצמם קרקעות שלא נתנו להם בחלוקת הארץ המקורית (שם נתנו ערים ללויים וערי מקלט). גם ההקדש כפוף לערך שווינוני נעלה שמקורו בתפיסת "כי לי כל הארץ". גם הרב, או לפחות מי ומה שנבחרו לשרתו ולליצו, לא יכול לנכס לעצמו את נכסי הרב.

¹⁶ המדרש מחבר את הפסוק שאנו דורשים עם פסוק שמופיע חמישה פסוקים קודם. הכל הוא בנושא שמיטה ויובל וניתן לפיכך לחברם ואין מוקדם ומאוחר לפחות בדעתו של הדרשן. את החיבור עצמו ניתן לדרוש בפנים רבות: ציווי, הבטחה, שכר, נחמה ועוד. וכמו שנחלה לא עוברת משבט לשבט, כך גם לא תעבור מ"שבט" עם ישראל כולו, ל"שבטי" עמים אחרים. אנלוגיה או אפילו מעין קל וחומר דרשני. ראה גמרא ערכין דף לב ע"ב שיובל נוהג רק כאשר כל שבט בנחלתו הוא: "יכול היו עליה והן מעורבין, שבט בנימין ביהודה ושבט יהודה בבנימין, יהא יובל נוהג? תלמוד לומר: לכל יושביה, בזמן שיושביה כתיקונן ולא בזמן שהן מעורבין". אך להלכה אין זה כך וכבר הראינו בדברינו יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה בט"ו באב שהאיסור "לא תסוב נחלה ממטה למטה" נהג רק באותו הדור, ואדרבא, כל גדולתן של בנות צלפחד שלטווח הארוך גרמו לפירוק המסגרות השבטיות ולמעשה לביטול דין זה של היובל. והרי לנו דוגמא נוספת של 'התנגשות ערכים'.

¹⁸ במקום לצטט את פסוק כח: "וְאִם לֹא מִצָּאָה יָדוֹ דֵּי הַשִּׁיב לּוֹ וְהָיָה מִמֶּכְרוֹ בְּיַד הַקֶּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וַיִּצָּא בְּיָבֵל וְשִׁב לְאַחֲזָתוֹ", הדין בחזרת השדות (הנחלות), הדרשן מצטט את שחרור העבדים ביובל. האם שיבוש המעתיקים כאן, או כוונה מכוונת?

¹⁹ במדרשים מאוחרים, מקבל הפסוק שלנו ואולי כל המוטיב של היובל, תפנית דרשנית-אגדית לכיוון של משמעות הגלות ואי "מכירת הארץ", בוודאי לא לצמיתות לעם אחר. העם גולה אך הארץ שמורה לבעליה המקוריים ועתידה היא לחזור אליו (נכון יותר, הוא אליה). ראה גם פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) פרשת בהר דף עב עמוד א, שמתחיל בציטוט הספרא לעיל ועובר למוטיב החדש הזה: "והארץ לא תמכר לצמיתות. לחלוטין. כי לי הארץ. ואל תרע עינך בה. כי גרים ותושבים אתם. אל תעשו עצמכם עיקר. וכן הוא אומר (דה"א כט) כי גרים אנחנו [לפניך] ותושבים ככל אבותינו. וכן דוד אומר (תהלים לט) כי גר אנכי עמך תושב ככל וגו'. כל זמן שאתם בה שכינתי בתוכה נסתלקתם מתוכה שכינתי מסתלקת". וכך פירשו רבים וטובים עד בעל הטורים שהגדיל לעשות ופירש כך את הפסוק עצמו בתורה: "כי גרים ותושבים אתם עמדי. וסמך ליה ובכל ארץ אחזתכם. לומר שבכל מקום שגלו שכינה עמהם (מגילה כט א)". ובלי שהרגשנו, ככה בחטף נעלמה לה ארץ ישראל מכל העניין ו"ארץ אחזתכם" היא עתה כל מקום שגלו אליו! וכבר שאלו על בעל הטורים, תמהו וזקפו גבה כגון ר' צדוק מלובלין בפרשתנו). צריך רק להודות שדרשות אלה מדגישות מאד את המילה "עמד", היינו, שהגרות והתושבות היא עם הקב"ה. ומכאן כוחן של דרשות אלה, מה גם שמי שכתבן ישב בגולה ונזקק לנחמה.

נבוכדנצר, כביכול שכינה עמהם, שנאמר: "לְמַעַנְכֶם שְׁלַחְתִּי בְבִלָּה (ישעיה מג יד). "והחזקת בו" - תפוס בידם, שלא יאבדו בידו. אלא מה "גר ותושב וחי עמך"? אף על פי שהם נעשים גרים ותושבים בבבל, אלא וחי עמך.²⁰

מדרש תנחומא (בובר) פרשת וישב סימן ג

"כי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו" (דברי הימים א כט טו). כן הן הצדיקים, הקב"ה עשה אותן עיקר, והן עושין עצמן טפלין. אברהם גידלו הקב"ה, שנאמר: "ואברכך ואגדלה שמך" (בראשית יב ב), וכן: "קום התהלך בארץ" (שם יג יז). והוא אומר לבני חת: "גר ותושב אנכי עמכם" (שם כג ד).²¹

שבת שלום
מחלקי המים

²⁰ גם מדרש זה שייך לקבוצה המקשרת את הפסוק שלנו עם הגלות והתוספת שלו היא השילוב של "כי ימוך אחיך" ו"וחי עמך" בדרשה. לא סתם "וחי עמך", אלא "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך".

²¹ את החיבור של "גרים ותושבים אתם עמדי" של פרשתנו עם "גר ותושב אנכי עמכם" של אברהם, אנו עושים דרך "גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו" של דוד. (וכן בעזרת הביטוי "עושה עצמו עיקר" שכאן ובספרא הנ"ל). שים לב למילת היחס "עמדי" בפרשתנו, מול "עמכם" של אברהם ו"לפניך" של דוד. דוד אומר: "כי גרים ותושבים אנחנו לפניך" כלפי הקב"ה, בתפילתנו בעת התנדבותו לבניין הבית! כלפי שמיא ודאי כולנו גרים ותושבים. אבל אברהם אומר זאת כלפי בני חת! כלפי תושבי הארץ שעדיין לא הגיעה השעה להורישם. כאן בלשון רכה, אבל בראשית רבה נח ו בלשון תקיפה ובוטחת: "גר ותושב אנכי עמכם. גר - דייר, תושב - בעל הבית. אם רציתם - גר, ואם לאו - בעל הבית, שכך אמר לי הקב"ה: לזרעך נתתי את הארץ הזאת" (בראשית טו יח). היכן בין דוד לאברהם עומד "כי גרים ותושבים אתם עמדי" של פרשתנו, של בניו של אברהם שעתידיים לנחול את הארץ? נראה שעל כך ניתן לדרוש דרשות הרבה וחזקה על כל מי שדלה מים והגיע עד כאן שיש לו דרשה משלו. אנו מסתפקים בעצם החיבור של הפרשה שלנו עם "גר ותושב אנכי" אברהם מחד גיסא ועם "גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו" של דוד מאידך גיסא. ובזכותם שלא זחה דעתם עליהם וזכרו תמיד שהם גרים ותושבים בארץ הזו ובעולם הזה, נזכה גם אנו לגור ולשבת בארץ האחווה הזו לאורך ימים ושנים רבות ונעימות.